

Dalia Cidzikaitė: „Visiems sakiau, kad Lietuvoje gyventi galima“

Valstybingumo atkūrimas 1990 m. kovo 11 d. Lietuvos gyventojams atvėrė galimybes ne tik savarankiškai plėtoti savo valstybės ir visuomenės gyvenimą, bet ir sudarė sąlygas laisvai keliauti. Geresnio gyvenimo paieškos lėmė, kad iš Lietuvos pasipylė vadinamasis ekonominių migrantų srautas. Laisvo judėjimo teise naudojosi ir siekiantys tiesiog keliauti, susitikti su užsienyje gyvenančiais artimaisiais, o taip pat – norintys studijuoti užsienio aukštosiose mokyklose.

*Nors didelė dalis išvykusiųjų po 1990 m. įsikūrė užsienio valstybėse, vis dėlto, dalis jų grįžo ir tebegrįžta gyventi ir dirbti į Lietuvą. Viena jų ir mūsų kolegė – Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos darbuotoja dr. **Dalia Cidzikaitė**, kuri baigusi studijas Lietuvos edukologijos universitete, beveik 14 metų praleido Jungtinėse Amerikos Valstijose (JAV). 2006 m. Ilinojaus universitete Čikagoje apgynė disertaciją ir įgijo filosofijos mokslų daktaro laipsnį, 2007–2013 m. dirbo dienraščio „Draugas“ vyriausiąja redaktore.*

Dr. D. Cidzikaitė – aktyvi visuomenininkė: „Santaros-Šviesos“ konferencijų dalyvė, dirbusi „Lituanus“ taryboje, JAV lietuvių bendruomenės Archyvų komitete, nuo 2014 m. JAV lietuvių bendruomenės atstovė Lietuvoje, įvairių JAV lietuvių įsteigtų stipendijų atrankos komisijų, o taip pat lietuvių, gyvenusių užsienyje, visuomeninės organizacijos „Sugrįžus“ narė.

2007 m. išleista D. Cidzikaitės monografija „Kitas lietuvių prozoje“. 2014 m. pasirodė jos kartu su Dalia Anysiene ir Laima Petrauskaite-VanderStoep parengta knyga „Manėm, kad greit grįšim: 18 pokalbių apie pasitraukimą į Vakarus“ (2017

m. publikuotas šios knygos vertimas į anglų klb.). Ji taip pat yra ir psichologijos mokslų daktaro Justino Pikūno straipsnių rinkinio „Nuo vardo iki imuniteto“ (2014) sudarytoja, daugybės straipsnių kultūrinėmis, socialinėmis, visuomeninėmis temomis autorė, vertėja (2003 m. pasirodė jos kartu su Aušra Veličkaite verstas anglų kalba kuriančios Kanados lietuvių autorės Irenos Mačiulytės-Guilford romanas „Prisilietimas“, paskelbta psichologijos, socialinių mokslų tekstų vertimų).

Cidzikaitės darbas Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje susijęs su diasporos kultūros tyrimais ir įvairiapuse jų sklaida.

Už nuopelnus Lietuvos Respublikai ir už Lietuvos vardo garsinimą 2018 m. D. Cidzikaitė buvo apdovanota Ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ medaliu.

*Pokalbių ciklo „30 istorijų 30 metų: grįžusiųjų patirtys ir indėlis Lietuvos valstybingumo įtvirtinimui“ rėmuose D. Cidzikaitę kalbino Nacionalinės bibliotekos Adolfo Damušio demokratijos studijų centro darbuotoja dr. **Ilona Strumickienė**.*

Linkime malonaus skaitymo!

Susitikimas su „Draugo“ skaitytojais Čikagos Sisero (Cicero) rajone. Jono Kuprio nuotr. Asmeninis D. Cidzikaitės archyvas
Kokia yra

Kokia yra Jūsų migracijos istorija - kada, kaip, kur?

1999-ųjų vasarą, rugpjūčio 19 d., atskridau į Čikagą studijuoti doktorantūros Ilinojaus universitete (Čikagoje) ir pasilikau ilgiau negu planavau. Doktorantūra truko, jeigu neklystu, beveik 6 metus ir tada gal po kokio pusmečio man pasiūlė redaguoti „Draugą“[\[1\]](#). Sutikau ir tada dar šešeriems metams likau redaktorės pareigose Čikagoje. Į Lietuvą grįžau 2013 m. balandį.

Tai viso?

Trylika su puse ar beveik keturiolika metų. Plius minus.

Jei teisingai suprantu, išvažiavimo tikslas buvo doktorantūra?

Taip, visiškai akademinio pobūdžio tikslas – studijuoti. Violeta Kelertienė[\[2\]](#), kuri tuo metu vadovavo Katedrai[\[3\]](#), mane oficialiai išsikvietė. Ji tuo metu viena tvarkė tuos dalykus, niekas kitas be jos negalėjo studentų išsikviesti. Iš pradžių ji man siūlė magistrantūrą, bet jau buvau baigusi magistro studijas, tai nenorėjau to paties kartoti. Neprisimenu, ar mes labai diskutavom, bet mano nusistatymas buvo gana kategoriškas: jei magistrantūra – nevažiuoju, jei doktorantūra – pagalvosiu. Kodėl iš pradžių nesiūlė doktorantūros? Kelertienė bandė užkirsti kelią tiems, kurie ima ir pasilieka, per ilgai užsibūna. Nutinka, kad šalis, santykiai įtraukia, ir žmonės ima ir pasilieka. Ir tokių atvejų tarp atvykusių studijuoti – ne vienas. Taip pat norėta parodyti Lietuviai Fondui[\[4\]](#), ir Pasaulio Lietuviai Bendruomenei[\[5\]](#), kurie rėmė Lituanistikos katedrą, kad vyksta šio tokia apykaita, cirkuliacija, kad nėra taip, kad po 6–7 metų studijų žmonės pasilieka Amerikoje, nei Lietuvai, nei mokslui nieko neduodami.

Iš tikrųjų įdomi profesorės nuostata ugdyti specialistus Lietuvai.

Aš manau, kad tai buvo pagrindinis jos sumanymas. Ypač po to, kai jau atsidarė keliai ir kai studentai ėmė atvažinėti. Juk Lituanistikos katedra tai turėjo, tai neturėjo rimtesnės finansinės paramos. Galų gale, buvo ir visokių politinių vėjų ir srovių. Tai Bronius Vaškelis[\[6\]](#), o paskui Kelertienė tikrai daug padarė. Tikrai įspūdinga, kiek toks gana lokalus ir kartu nelokalus centras padarė[\[7\]](#).

Jungtinės Amerikos Valstijos yra šalis, kur didžiausia lietuvių bendruomenė. Ar Amerikoje turėjote giminį, draugą, pažįstamą?

Tais metais, kai išvažiavau į Ameriką, mano teta sugrįžo gyventi į Lietuvą. Mes tarsi apsikeitėme vietomis: kai nuvažiavau į Čikagą, ji iš Floridos sugrįžo. Prieš tai bendravom ir aš klausiau jos, ko tikėtis. Kiti mano giminės – Grušų giminė.

Ar galima sakyti, kad buvote pasiruošusi ir žinojote, ko galima tikėtis Amerikoje?

Nevisai, nes važiavau į akademinę aplinką. Iš tikrųjų man daugiau rūpėjo praktiniai dalykai: kur gyvensiu, ką valgysiu, ar užteks pinigų, kuriuos man skirs kiekvieną mėnesį, kaip atrodys studijos. Mano anglų kalba – ji dar silpnoka buvo. Aš dar prieš išvažiudama lankiau gana intensyvius kursus, bet pirmaisiais metais stengiausi kuo mažiau kalbėti. Nesijaučiau stipri formuluodama mintis, abejoju, ar mane supras. Mano adaptacija turbūt užtruko beveik visus metus. Prisimenu, visus juos pragyvenau viena koja Lietuvoje. Man labai rūpėjo, kaip gyvena mano draugai Lietuvoje, vyko intensyvus susirašinėjimas. Savo būseną galėčiau apibūdinti: viena koja Amerikoje, kita koja – dar Lietuvoje. Po metų viskas pasikeitė.

Kaip klostėsi Jūsų santykis su amerikietiška visuomene ir lietuvių bendruomene. Kur Jūsų buvo daugiau?

Su amerikietiška visuomene santykis formavosi per studijas. Kelertienė skatino mus, studentus, rinktis tuos vadinamus *auditing courses*, kai pasiprašai dėstytojo, kad leistų būti laisvu klausytoju. Rinkomės tuos, kurie atitiko mūsų interesus, kas mums atrodė įdomu. Profesorė sakė: „Susipažinsite su amerikietiška akademine sistema, dėstyimo stiliumi ir, aišku, lavinsite anglų kalbą.“ Mane domino teatras, tai lankiau teatro teorijos kursus. Aktorinis buvo mano šalutinė studijų kryptis UIC, vaidinau keliuose spektakliuose.

Iš pradžių su lietuvių bendruomene bendravau tiek, kiek Katedra bendravo. Buvo nuvažiavimų į vieną ar kitą bendruomenės renginį, į Jaunimo centre vykusį renginuką. Buvo ir vienas kitas Amerikos lietuvis, su kuriuo artimiau bendravau. Pavyzdžiui, Anysų šeima – Dalia[8] ir Jurgis[9]. Jie labai domėjosi teatru, ir čia mūsų interesai sutapo. Aš su jais esu visą Šekspyrą Čikagoje išžiūrėjusi. Jie mane kviesdavo į spektaklius, šefuodavo mane. „Steppenwolf“ teatro spektaklius žiūrėjom, apie juos kalbėdavom. Jie vaikų neturėjo ir mane tam tikra prasme

įsidukrino. Jutau jų globą, bet ne tą dukterišką, bet lygaus su lygiu. Jie matė, kad man yra įdomus teatras, jiems irgi buvo labai įdomu. Jie iki šiol teatru domisi. Kažkaip mes bendrą interesą atradom ir jį kultivavom.

Violeta[\[10\]](#) mus labai „įdarbindavo“. Tuo metu dar buvo leidžiami „Lituanus“[\[11\]](#) ir „Metmenys“[\[12\]](#). Mes į „Metmenis“ rašėme, skaitydavome korektūrą. Ne vieną, o po kelis straipsnelius parašydavom, kartais ir į „Lituanus“ rašydavom.

Tai va, iš šitos pusės buvo toks bandymas mus kažkaip truputį įvesti į bendruomenės veiklą, tam tikra prasme mus išnaudoti. Buvome skatinami pradėti rašyti į spaudą. Bet kaip tai padaryti? Kažkas gi turi paimti vos ne už rankos ir pasakyti: „Štai geras tavo darbas, gal padarytum iš jo straipsnį.“ Ir paskui dirbi su tekstu: kalbiesi, redaguoji, galų gale, supranti, kas tai yra. Tai tokią mokyklą aš gavau ne Lietuvoje, bet Amerikoje.

Dar buvo Lietuvių Fondo renginiai. Nedaug jų. Formaliai Katedra vadinasi Pasaulio Lietuvių Bendruomenės Lituanistikos katedra. Ją rėmė PLB fondas, veikiantis Lietuvių Fondo rėmuose. Tai mes dalyvavome visokiuose LF renginiuose, kur reikėjo pasirodyti studentams. Mintis buvo tokia: mes jus remiam, tai jūs būkit geri atvažiukit ir vieną kitą žodį pasakykit.

Kelertienė mus įtraukė į „Santaros-Šviesos“ [\[13\]](#) veiklą. Į ją įsijungiau praktiškai nuo pat savo atvažiavimo į Ameriką. Mes labai noriai važiavom, nes ten buvo visai kita atmosfera, ten buvo ta *kita* lietuvių bendruomenė. Važiuodavom su visom studijų knygom. Savaitgalis gi yra tas laikas, kai daugiausia padarai, o studijoms reikėjo daug skaityti, tiek pas Kelertienę, tiek ir iš teatro teorijos kurso. Aišku, aš visko nesugebėdavau perskaityti, bet bent jau bandydavau kažkaip pasivyti, kad galėčiau sekti, apie ką eina kalba. Prisimenu savo pirmą „Santaros-Šviesos“ (Lemonte, Pasaulio lietuvių centre): sėdėjau gale ir bandžiau daryti universitete užduotus namų darbus.

Paskui aš gerokai „įkritau“ į teatrą. Čia prasidėjo mano pažintis su amerikiečių bendruomene. Tai buvo laikas, kai aš truputėlį nutolau nuo lietuvių bendruomenės. Jau buvau išsilaikius visus egzaminus, rašiau tik disertaciją.

Per tą laiką aš turbūt trijuose spektakliuose suvaidinau amerikietiškoje scenoje. Išskyrus lietuvių dramos sambūrį „Žaltvykslė“, su kuriuo pastatėme du spektaklius, visi mano teatro kolegos buvo amerikiečiai. Užsimezgė ir keletas

intymesnių pažinčių.

Jean-Luc Lagarce pjesės „Rules for Good Manners in the Modern World“ („Gerų manierų taisyklės šiuolaikiniame pasaulyje“), režisuotos Zeljko Djukic, akimirka. TUTA Theater nuotr. Asmeninis D. Cidzikaitės archyvas

Dar noriu pasitikslinti, ar 1999 m. buvo Jūsų pirma kelionė į Ameriką?

Visiškai pirma.

Kas labiausiai nustebino JAV - akademinėje aplinkoje ir tiesiog gyvenime, buityje?

Akademine aplinka skyrėsi nuo lietuviškos, bet ji nebuvo kardinaliai skirtinga. Ir pas mus tuometiniame Vilniaus pedagoginiame universitete magistratūra buvo jau visiškai kitokia. Dėstytojai su mumis bendravo kaip lygūs su lygiais. Gal tik nebuvo tokio tarpininkavimo, kurį pastebėjau Amerikoje. Lietuvos dėstytojai dar ir dabar nemoka su studentais bendrauti ne tik kaip lygūs ir lygiu, bet ir parodyti, kaip elgtis tame akademiniame pasaulyje. Aš visiems kaip pavyzdį sakau: tu gali būti niekas, bet jeigu tave kas nors pasikviečia į kokį nors renginį, kad ir Balzeko muziejuje[\[14\]](#), kuriame dalyvauja, pavyzdžiui, lietuvių kilmės JAV senatorius Ričardas Durbinas[\[15\]](#), tai visi jaučia pareigą tave pristatyti senatoriui: „Štai iš

Lietuvos tokia ir tokia, studijuoja tą ir tą.“ Nors tu esi niekas, ir jis tikrai tave užmirš, ir tai nėra svarbiausias nei jo, nei tavo gyvenimo įvykis. Yra graži tradicija neleisti žmogui pačiam prisistatyti arba užmegzti kalbą. Visi jaučia pareigą tave įvesdinti į kompaniją, bendruomenę, nes supranta, kaip gali būti nelengva būti ne tik kitoj kultūroj, o kur dar kalbos barjeras. Ir tai būdinga ne tik akademinei aplinkai, bet bendrai amerikietišškai kultūrai.

O vienas iš tokių mane pačią labai nustebinusių dalykų buvo tas, kad, nuvažiavusi į Ameriką, aš save pradėjau tapatinti ne su Lietuva ar Rytų Europa, bet su Europa. Gal Amerikoje Lietuva tiesiog per maža pasidarė? Skirtumai tarp Rytų ir Vakarų Europos nėra labai ryškūs, bet Europa ir Amerika skiriasi labai. Gerai prisimenu, kaip pajutau, kad aš nesu lietuvė, nesu rytų europietė, o esu europietė Amerikoje. Ir su tokiu geru pluso ženklu, kad aš turiu kažkokias civilizacines, kultūrines šaknis, kurios yra įdomios, vertingos. Paskui, aišku, truputį *suamerikonėji*, persiimi kultūra, bendravimo stiliumi.

Buvo labai sunku priprasti prie maisto. Ir taip buvo daug streso: ir studijos naujos, ir didelis krūvis, ir tada dar maistas. Perki jį pakankamai pigų, nes pinigų neturi. Gal tuo metu dar ir nelabai kalbėjom, žinojom, bet valgėm hormonų prifarširuotą maistą, ir kūnas į tai reagavo. Nežinau, ar kas nors mini tai, bet pirmaisiais metais aš priaugau svorio. Tai buvo toks įdomus, bet kartu nemalonus atradimas, nes viskas pasikeitė – kitoks maistas, kitoks vanduo, kitokia kosmetika.

Taip, prie naujos aplinkos turi prisitaikyti netgi kūnas.

Taip, ir kūnas. Ir kai kieno kūnas prisitaiko tokia ne pačia maloniausia prasme. Tikrai, žmonės labai pasikeičia. Išoriškai labai pasikeičia. Aš numečiau savo priaugtą svorį tik rašydama disertaciją. Tai buvo po trijų su puse ar ketverių metų nuo atvykimo į JAV.

Minėjote, kad atvykus į JAV pradėjote tapatinti save su Europa. Ar teko susidurti su situacijomis, kad, pasakius, jog esate iš Lietuvos, ji buvo siejama su Rusija, Sovietų Sąjunga? Ar teko pabūti Lietuvos ambasadore?

Kad nelabai. Gal dėl to, jog bendravau su žmonėmis, kurie buvo bent kažkiek išsilavinę. To nereikėjo aiškinti lietuvių bendruomenėje, nes ten ir be žodžių aišku, kas tu esi, o amerikiečių bendruomenėje Lietuvą visi žinojo. Tuo metu daugiau *tryniausi* teatrinėje aplinkoje, o ten tie dalykai nebuvo svarbūs. Tave vertino pagal tai, ką sugebi daryti, o ne iš kur esi ir kas esi. Santykis buvo

paremtas ne tautybe. Tose teatro trupėse didžioji dauguma buvo amerikiečiai, bet buvo ir japonų, ir vokiečių, ir žydų, ir meksikiečių kilmės žmonių. Tautų katilas, bet visi kalbėjom ta pačia teatro kalba.

Prisimenu tik vieną atvejį. Čikagoje yra tokia Devono gatvė. Ten yra labai daug pakistaniečių, indų, ten visi važiuoja nusipirkti sarių[16], prieskonių ar pavalgyti indiško maisto, yra ten ir rusų. Ir ten buvo rusų knygynas, į kurį man buvo labai smalsu nueiti. Savininkai paklausė, iš kur aš. Išgirdusi, kad „iz Litvy“, savininkė pradėjo: „A, iz Litvy..., mes jus išlaisvinome.“ Aš neišlaikiau ir atsikirtau: „Tai jums atrodo, kad išlaisvinot, o iš tiesų atvažiavot ir okupavot.“ Jie dar bandė sakyti: „Mes jums šviesą, tiesą ir techniką atnešėm, nes jūsų šalis buvo agrarinė.“ Ta pora skleidė visišką propagandą. Tuo metu buvau labai užpykusi. Tai gal ir buvo vienintelis kartas, kai viešai teko pasiginčyti ir apsiginti.

Kaip atsitiko, kad tapote „Draugo“ vyriausia redaktore?

Iš tikrųjų nežinau. Aš gana aktyviai reiškiausi to meto spaudoje. Kokius 2–3 metus skaičiau „Akiračių“[17] korektūrą, kartais jie paprašydavo ką nors parašyti apie Katedrą (kas nutiko, kas atvyko, ką organizavome). Apie „Santaros-Šviesos“ rašydavau. Tai mano tekstukų vis pasirodydavo JAV lietuvių spaudoje. Tiesą pasakius, iki tapdama redaktore su „Draugu“ aktyviai nebendradarbiauau.

„Akiračiai“ ir „Draugas“ - gana skirtingų ideologinių pozicijų leidiniai?

Taip. Na bet kažkaip pastebėjo, kad iš Katedros yra aktyvesnis žmogus, kuris spaudoje reiškiasi. Tuo metu (2006 m.), kai baiginėjosi mano buvimas Amerikoje, dirbau „Amerikos lietuviui“[18]: daug rašiau, redagavau tekstus, korektūrą skaičiau. Tuo metu „Amerikos lietuvis“ buvo labai *ant bangos* ir konkuravo su „Draugu“. Daug susipratusių lietuvių prenumeravo ir vieną, ir kitą laikraštį. Tai galbūt tą mano veiklą ir pastebėjo. Kai man pasiūlė dirbti „Drauge“ ir kai aš atvažiavau į redakciją, šiek tiek anksčiau negu Tarybos pirmininkas, susidūriau su tuometine „Draugo“ redaktore Danute Bindokiene[19]. Čia manęs laukė labai nemalonus akibrokštas.

Kas tuo metu buvo „Draugo“ Tarybos pirmininkas?

Saulius Kuprys[20]. Su Bindokiene, nors aš ją buvau anksčiau susitikusi, nebuvome labai gerai pažįstamos. Ir, kai man atvykus į redakciją, pradėjome kalbėtis, supratau, kad ji nežino, ko aš atvažiavau. Tai buvo labai nemalonu. Ir jai

nemalonu, ir man nemalonu. Ji iki paskutinės minutės nežinojo, kad yra ieškomas ir jau surastas žmogus, kuris ją pakeis. Esu jai labai dėkinga, kad ji pasiliko, mėnesį ar truputį ilgiau, ir parodė man, kas ir kaip daroma. Nes aš juk niekada nebuvau dirbusi redakcijoje, nežinojau, kas tai yra.

Tai redaktorės darbo išmokote tiesiog taip - praktiškai?

Visiškai praktiškai. Kiek „Amerikos lietuvyje“ dirbau, kiek „Akiračių“ *virtuvę* mačiau, tai ir viskas. Tai buvo žurnalistiniai darbeliai, bet tai nebuvo redaktorės darbas. Nežinojau, ką reikėtų daryti, kad išeitų laikraštis.

Čia, sakytiau, gyvenimo iššūkis ir drąsa imtis šio darbo.

Taip. Aš tuo metu buvau be darbo ir turbūt, gerai net nepagalvojusi, priėmiau tą pasiūlymą. Labai norėjosi išbandyti save; iš kitos pusės, nežinojau, kas manęs laukia. Gal ir gerai, kad nežinojau, jeigu būčiau žinojusi, gal būčiau įsibaiminusi. Nenorėjau įžeisti Bindokienės, norėjosi sugyventi su ja. Žinojau ir mačiau, kad „Draugas“ jai buvo labai svarbus. Paskutiniaisiais metais ji ir kultūrinį priedą, ir pagrindinį „Draugą“ redagavo. Ji visą save atidavė. Dauguma straipsnių buvo jos parašomi, pasirašyti ne savo vardu, o slapyvardžiais. Metus ar net dvejus stengiausi kuo mažiau laikraštį keisti, bet paskui dėjau pastangas „Draugą“ padaryti bendruomeniniu, visų lietuvių Amerikoje leidiniu, o ne tik *perpumpuoti* žinias iš Lietuvos.

Žvelgiant į „Draugą“, galima pastebėti, kad vienu momentu tos informacijos iš Lietuvos buvo tikrai labai daug.

Taip. Ir, dirbdama laikraštyje, supratau kodėl. Tiesiog buvo tik vienas žmogus (Bindokienė) ir keletas pagalbininkų. Redaktorius kiekvieną dieną *čiustina* turimą medžiagą ir 12 val. ją visą atiduoda spaudai. Jos tik tiek ir yra. Po 12 val. pradėti galvoti: „Rytoj turi išeiti naujas laikraštis, ką jame skelbsime?“. Po metų ar dviejų ėmiau suvokti žaidimo taisykles, kad kai kurią medžiagą reikia pataupyti, kitą – kaupti, dar kitą – užsakyti. Tiesiog pradėti daugiau strateguoti. Bindokienės paprašiau pasidalinti elektroniniais bendradarbių adresais, jų buvo *mizeris*. Nežinau kodėl, gal ji jau buvo pavargusi, gal nematė prasmės kiekvieną kartą rašyti žmonėms ir raginti juos rašyti. Didžiąją dalį darbo ji darė pati. Buvo toks tarsi rezignavimas, *varė* iš paskutiniųjų. Iš dalies suprantu, kodėl Taryba norėjo permainų. Tiesa ir tai, kad Bindokienė jau kuris laikas sakė, kad jau laikas jai išeiti. Bet viena yra, kai žmogus tai sako, kita – žinoti, kad tave nori pakeisti.

Taryba, jos neperspėjusi, tą pakeitimą labai nesmagiai atliko. Nesmagu buvo ir man, ir jai. Esu labai jai dėkinga, kad ji per trumpą laiką mane išmokė, parodė, kas ir kaip, *showed the ropes*, kaip sako amerikiečiai. Be jos pagalbos būčiau išplaukus kažkaip, bet turbūt su daugiau streso, gal būčiau atsisakius pareigų po mėnesio ar dviejų.

Po „Draugo“ simpoziumo (iš kairės): kun. Kęstutis Trimakas, Dalia Cidzikaitė, „Draugo“ bendradarbis Stasys Goštautas, „Draugo“ fondo pirmininkė Marija Ramienė. Jono Kuprio nuotr. Asmeninis D. Cidzikaitės archyvas

Bet mane šis darbas įtraukė, man labai patiko. Su tiek žmonių, kiek turėjau, su tiek bendradarbių, kiek turėjau, su tokia finansine parama, kokią turėjom, tai buvo sizifiškas darbas, bet be galo įdomus ir prasmingas. Mačiau to prasmę – palieki metraštį apie tą metą, apie tą bendruomenę, nesvarbu, kur ji bebūtų: Detroite, Klivlende, Floridoje ar toje pačioje Čikagoje.

Kartu šis darbas reikalavo daug pastangų. Kai po 6 metų grįžau į Lietuvą, metus beveik nieko neveikiau, niekur nedirbau. Buvau išsekusi, kaip spiralė susisukusi, ir man reikėjo laiko atsitiesti.

JAV lietuvių bendruomenė susideda iš skirtingų emigracijos bangų atstovų

- grynorių[21], dipikų[22], trečiabangių[23]. Skirtingų emigracijos bangų atstovų identitetas skirtingas. Kaip Jus, kaip „trečiabangę“, sutiko dipikai?

Buvau truputėlį kitai „kastai“ priklausanti emigrantė, nes atvažiavau studijuoti, jau turėdama magistro laipsnį, o paskui ir doktoratą apsigyniau. O tarp tos senosios kartos Amerikos lietuvių būti daktaru labai daug reiškia. Dirbdama „Drauge“, savo „dr.“ niekur nevartočiau, nes jis neturėjo prasmės, bet gaudavau laiškus adresuotus „Dr. Daliai Cidzikaitei“. Amerikos lietuviams, „Draugo“ skaitytojams tai buvo be galo svarbu. Aš manau, jie suvokė, kad negali manęs įrikiuoti į *trečiabangių*, atvažiavusių tik dėl ekonominių tikslų, gretas. Bet buvo keletas atvejų, kai pasijutau, kad esu visiškai svetima. Buvo užduodami klausimai, skirti *iššifruoti*, truputėlį pažeminti arba tiesiog parodyti man mano vietą. Pavyzdžiui: kada atvykai, ko čia atvykai, kada grįši? Tokia graži klausimų trejybė. Ji parodydavo: gerai, gali čia būti, bet būtų gerai, jog kada nors grįžtum, nes Lietuva jau nepriklausoma, ko čia atvykai. Tokiu akistatų buvo vos viena kita, nes ilgainiui visi mane ėmė pažinoti. Nors, tiesą pasakius, kai tik pradėjau dirbti „Drauge“, atėjo vienas anoniminis laiškas, kuriame buvo parašyta: „Dalia Cidzikaite, ar Dalia, mes tave sekame, mes tave labai stebime, vienas neteisingas žingsnis ir tu lėksi iš čia ...“ Gaila, aš tuo metu buvau įsisukusi į darbų sūkurį ir nei vieno laiško iš tų laikų neišsaugojau.

O vargeli...

Dar vienas atvejis. „Bernardinai“[24] perspausdino kažkokį straipsnį iš „Draugo“, net neprisimenu, ar jis buvo nors kiek kontraversiškas, ar ne. Ir pakomentavo jį Amerikoje gyvenanti lietuvė – gal *antrabangė*, bet greičiausiai – *trečiabangė* – ir ji mane pavadino „sudipukėjusia trečiabange“. Įdomu, kaip apsivertė situacija. Ilgą laiką (kol nedirbau „Drauge“) buvau *trečiabangė*, *tarybukė*, *sovietukė*; pradėjusi dirbti „Drauge“ tapau *sudipukėjusia trečiabange*. Tas komentaras buvo gana įžeidus ir nuo to laiko aš komentarus nebeskaitau. Toks įdomus mano pačios tapatybinis virsmas. Ne tai kad aš pasikeičiau, bet kaip į mane žiūrėjo kiti žmonės, kad darbas „Drauge“ mane padarė nelojalia trečiajai bangai ir *antrabangių* interesų atstove.

Skirtumai tarp emigracijos bangų egzistuoja ir nėra taip, kad atvažiuoji ir viskas susilydo. Suprantu, kad tai pastebėjote ir pajutote.

Net ir toj pačioj trečioj bangoj mes, kaip studentai, jautėmės labai kitokie. Kai atvažiuoji studijuoti, esi privilegijuotas, nes gauni šiokius tokius pinigus, šokią tokią stipendiją. Tave pasikviečia, tavo ateitis kitokia ir, jeigu pasistengsi ir netinginiausi, galėsi truputėlį kitaip gyventi. Nesi tas, kuris atvažiuoja tik užsidirbti pinigų ir gyvena su dar dešimčia kitų Marquette Parke ar Brighton Parke; arba gyvena pamainom, kai vieni ateina iš darbo miegot, o kiti – išeina. Ir tas jautėsi. Galų gale, mes sau leidome eiti į teatrą, į kiną, mėgautis ir išnaudoti galimybes net ir būdami studentai, net ir neturėdami daug pinigų. Didžioji dalis ekonominių emigrantų retai savaitgalį išvažiuodavo į miesto centrą. Daugelis jų gal ir iki šiol nežino, kur yra Meno institutas, nežino, kokių *fainų* dalykų galima ten pamatyti. Jie gyvena kitame kontekste, jų socialiniai poreikiai kitokie. Aš nėjau į Paškevičiaus ar Cicino koncertus, nes man tai buvo neįdomu, geriau ėjau į Šekspyro teatrą. Mes tiesiog *nesitrynėm* vieni kitų aplinkoje. Labai retai pasimatydavome Vasario 16-osios minėjimuose, Kaziuko mugėse ar bažnyčioje, susitikdavome, bet net ne visada susipažindavome, tikrai pajusdavai, kad priklausai tai pačiai *trečiabangių* grupei – pagal aprangą, pagal elgesį.

Kai pradėjote dirbti „Drauge“, ar susitarėte dėl kontrakto termino?

Taip. Pagal Amerikos įstatymus, jei neturi nuolatinio gyventojo statuso, darbo viza išduodama 3 metams, su galimybe ją pratęsti dar trims metams. Ir tada po tų kitų trijų metų galima dar pratęsinėti arba darbdavys gali pateikti prašymą taip vadinamai *žaliajai kortelei*.[\[25\]](#)

Kaip atsitiko, kad nesiekėte gauti šios kortos?

Labai nelengvas atsakymas. Iš tikrųjų, susidėjo keletas dalykų. Vienas iš jų buvo, kad sykį man darbo vizą jau pratęsė. Ir į pačią kontrakto pabaigą atsirado šiokia tokia trintis su Taryba. Iš kitos pusės, aš galėjau jau po pirmųjų trijų metų prašyti, kad Taryba mano vardu pradėtų tą vadinamąją *žalios kortos* procesą. Bet aš suvokiau, kad nenoriu įsipareigoti ir priklausyti nuo jų valios. Jutau šiokią tokią spaudimą: ką dėti, ko nedėti, kaip turėčiau tvarkyti laikraštį. Po susitikimų su Taryba, bendrų posėdžių suvokdavau, kad ne visi yra patenkinti mano sprendimais: vieni nori daugiau religinio turinio, kiti nepatenkinti, kad skaitytojų laiškų skyrelyje yra nuomonių įvairovė, kad kartais skelbiu tekstus, kurie neturėtų būti skelbiami. Tai tokių mažų incidentų, trinčių buvo. Ir aš suvokiau, kad jeigu prašysiu *žalios kortelės*, būsiu įsipareigojusi tam tikriems kompromisams ir nuolaidoms. Dėl šios priežasties aš iki pat kontrakto pabaigos jokių žygių

nesiėmiau.

2012 m. mirė mano tėtis ir aš grįžau į Lietuvą laidotuvėms. Mačiau, kad mama labai sunkiai išgyveno netektį. O pagal kontraktą aš dar metus turėjau atidirbti „Drauge“. Tiesą pasakius, tarsi nesitikėjau, o kartu ir tikėjausi, kad Taryba pasiūlys pratęsti kontraktą arba *žalią kortelę*. Iš kitos pusės galvojau, kad būtų ne pats blogiausias variantas jeigu būtų pasakyta: „Ne, mes toliau netęsiame sutarties.“ Tokiu atveju man būtų lengviau apsispręsti grįžti į Lietuvą. Taip ir nutiko. Iš tikrųjų gal buvo ne pats tinkamiausias laikas tokį Tarybos sprendimą išgirsti, nes buvo praėjusios dvi ar trys savaitės po tėčio mirties, kai mane pasikvietė Tarybos pirmininkas ir pranešė, kad buvo nuspręsta mano sutarties nebepratęsti. Tam tikra prasme buvo šokas, bet iš kitos pusės, tada viskas greitai susidėliojo – žinojau, kad grįžtu į Lietuvą, žinojau, kad mano buvimas Lietuvoje bus prasmingas vien dėl to, kad galėsiu su mama būti.

Tad galima sakyti, kad su šeima susijusios aplinkybės buvo tas pagrindinis motyvas, kuris Jus paskatino grįžti?

Manau, kad taip. Per visus tuos šešerius metus darbo „Drauge“ sąmoningai nedariau žingsnių, vedančių į pasilikimą. Daug kas išnaudojo galimybę *užsikabinti*: iš pradžių darbo viza, vėliau – *žalia korta*, paskui gali ir pilietybę gauti. Bet aš to nedariau.

Cidzikaitė (centre) išlydėtuvėse Jaunimo centre (Čikaga) su lietuvių teatro sambūrio „Žaltvykslė“ nariais. 2013 m. balandžio 16 d. Asmeninis D. Cidzikaitės archyvas

Paklausiu klausimo, kurio gal ir nelabai reikėtų klausti. Kokia buvo Jūsų materialinė gyvenimo JAV pusė? Kaip vertinate pajamas, kurias gaudavote? Neklausiu konkrečių skaičių. Tiesiog, ar jautėtės patenkinta?

Studijų metais stipendija buvo nedidukė, o reikėjo susimokėti ir už nuomą, ir maistą, ir šiek tiek už medicinos draudimą. Kai nedaug gauni, tuomet kiekvienas pinigas – svarbus. Net ir nusižengdami Amerikos įstatymams, dirbome. Nelegaliai dirbom. Kas valė namus, kas autobusus autobusų parke, kas prižiūrėjo senukus. Aš pati dirbau padavėja savaitgaliais. Išvažiuodavome visai dienai. Kartais pamaina trukdavo ir dvylika valandų ir jas visas pravaikščioldavau su didžiuliu padėklų. Dirbdavau žydų bar micvos ar bat micvos^[26] šventėse, žydų vestuvėse. Labai įdomu, nes esi jaunas žmogus, niekad tokiuose dalykuose nedalyvavęs ir dar tau moka už tai. Bet *žiauriai* pavargdavau. Ir dar privačiai valydavau namus, butus.

Atlyginimas „Drauge“, palyginus su tuo, ką gaudavau būdama studentė, buvo labai didelis. Netgi pagal įstatymą atlyginimas negalėjo būti mažesnis negu nustatytasis, nes turėjau ir akademinį laipsnį, ir pareigos buvo tokios. Darbdavys buvo įpareigotas mokėti tiek, o ne mažiau.

Iš kitos pusės, aš buvau žmogus, kuris negyveno į skolą. Nebuvau įsiskolinusi: neturėjau nei kreditinių kortelių, nei buvau kokią paskolą pasiėmusi. Žinojau, kad turiu gyventi taupiai. Aš net neturėjau automobilio. Nusprendžiau, kad reikia taupyti. Pavyzdžiui, taupyti reiškia negyventi vienai, o gyventi su kažkuo, nes jeigu gyveni vienas, tai vienas ir nuomą moki. Jeigu gali važiuoti visuomeniniu transportu, juo ir važiuoji. Vietojėjimo į kino teatrą gali išsinuomoti filmą ir pasižiūrėti jį namuose. Na vyko visokie pokalbiai su savimi. Dirbdama „Drauge“ galėjau susitaupyti ir taupiau, nes žinojau, kad jeigu išlaidausiu, tai tiesiog *įlįsiu į skolas*. Didžioji dauguma lietuvių Amerikoje taip daro. Tiesiog ten galimybės įsiskolinti yra, kaip sakoma, gyventi iš kreditinių kortelių.

Kai sprendėte, ar grįžti į Lietuvą, ar susimąstėte, kad atlyginimas Lietuvoje bus mažesnis?

Negalvojau apie tai. Gal dėl to, kad mano santaupos buvo pakankamai svarios ir žinojau, kad į Lietuvą grįžtu pas mamą, kad turėsiu, kur gyventi. Man atkrito visi tie išlikimo klausimai, tokie kaip: neturiu darbo, santaupų, neturiu stogo virš galvos. Visa tai aš turėjau. Dėl to sau ir leidau metus, o gal net ir truputėlį daugiau atsipūsti, pagalvoti, ko aš noriu, ir ramiai, be desperacijos ieškoti darbo. Ieškojau darbo, kuris man būtų mielas ir kuriame galėčiau pritaikyti tai, ką *užgyvenau* Amerikoje. Mane labai viliojo vertimai, redagavimas. Svarbu paminėti tai, kad iš Amerikos grįžau su didele užduotimi – surasti mūsų parengtai knygai leidėją.

Kalbate apie knygą „Manėm, kad greit grįšim“[\[27\]](#)?

Taip, turėjom rankraštį, bet neturėjom leidėjo. Ir mano užduotis buvo ieškoti leidyklos, kurią sudomintų ši knyga. Iš pradžių bandžiau „Versus aureus“, bet jie nesusidomėjo, tada Giedrius Subačius[\[28\]](#) pasiūlė „Aukso žuvis“, nes kaip tik ši leidykla perleido Uptono Sinklerio „Džiungles“[\[29\]](#). Subačius sakė: „Pasižiūrėk, visai šviežia nauja leidyklėlė, gal juos sudomins?“. Ir Sigita Pūkienė, „Aukso žuvų“ direktorė ir *spiritus movens*, susidomėjo. Jie rizikavo, nes niekas šio žanro Lietuvoje iki tol nebuvo leidęs.

Tai pirmaisiais sugrįžimo metais mano darbas buvo dirbti su tekstu, su leidykla, galvoti apie spaudą, dizainą, apie tokius dalykus.

Knygos „Manėm, kad greit grįšim“ pristatymas „Dainavos“ stovykloje (Mičigano valstija, JAV). Dainos Čyvienės nuotr. Asmeninis D. Cidzikaitės archyvas

Malonius?

Labai malonius.

Ir galų gale, grįžus į Lietuvą po tiek metų, mano socialinis gyvenimas buvo

niekinis. Visi socialiniai ryšiai buvo sutrūkinėję. Aš galėjau ant vienos rankos pirštų suskaičiuoti žmones, su kuriais turėjau apie ką kalbėti. Ir labai dažnai tai buvo žmonės, kurie neturėjo šeimų, nes kai turi šeimą, gyvenimas yra visai kitoks. Jie neturi laiko tau. Galimybė užmegzti visiškai naują socialinį ryšį, išaugusį iš draugystės, buvo neįkainojama, nes buvo pakankamai vieniša, pakankamai sudėtinga. Labai džiaugiuosi, kad į Lietuvą grįžau pavasarį. Saulė, žaluma, atgimstanti gamta labai padėjo. Jei būčiau grįžusi rudenį, turbūt būtų buvę dar sudėtingiau.

Dar noriu pasitikslinti, ar per tuos buvimo JAV metus grįždavote į Lietuvą, pavyzdžiui atostogoms? Ar tie trylika-keturiolika metų taip ir prabėgo Čikagoje?

Grįždavau. Ilgiausiai Lietuvoje išbuvau pirmą vasarą. Pirmą kartą kai grįžau, tai Lietuvoje buvau apie du mėnesius. O antraisiais buvimo Amerikoje metais man pasiūlė vasaros metu dėstyti lietuvių kalbą intensyviuose kursuose JAV. O tai yra du mėnesiai ar net devynios savaitės. Į Lietuvą galėdavau grįžti tik po tų kursų, rugpjūčio mėn. Mano atostogos Lietuvoje paprastai trukdavo apie dvi savaites, išskyrus tuos pirmus metus, kai čia praleidau du mėnesius. Tai būdavo vasara, stengdavausi kuo daugiau laiko pabūti su tėvais, susitikti su draugais. Ir iš tikrųjų per tas dvi savaites labai pavargsti, nes viskas labai intensyvu. Ir buvo labai sunku vertinti Lietuvą, situaciją joje, nes vasarą būna visai kita atmosfera, kitos nuotaikos. Būna daug važinėjimų, jūra, ežerai, sodai, dar kažkas. Tai yra labai neadekvatu, nes tiesiog nematai tos tikrosios Lietuvos.

Grįžus po tų beveik keturiolikos metų, kas Lietuvoje Jus nustebino? Prie ko buvo sunkiausia prisitaikyti?

Prisitaikyti turbūt nebuvo sunku prie nieko, nors pasikeitimų būta. Kai išvažiavau 1999 m., tada Lietuvoje dar nebuvo nei pajamų deklaracijų, nei normalių banko paslaugų. Taip, turėjau banko kortelę, bet tai turbūt buvo ir viskas. Tada biurokratinės mašinos infrastruktūra nebuvo išplėtota. Grįžus, teko daug dalykų pačiai išsiaiškinti, nes niekur apie juos nebuvo parašyta. Nebuvo arba aš nežinojau, kad būtų buvus viena vieta, kur galėčiau kreiptis, kur sakyti: štai sąrašas dalykų, kuriuos turi padaryti. Reikėjo pačiai išsiaiškinti, kaip deklaruoti gyvenamąją vietą, kaip mokėti mokesčius, kaip įsidarbinti. Mano diplomai – anglų kalba. Nebuvo aišku, reikia jų versti ar nereikia, reikia, kad jų kas nors Lietuvoje pripažintų, ar ne? Tokie dalykai.

Jeigu gali kažką padaryti internetu, tai ir padarai. Ir nesusiduri su žmogumi. Bet jei negali to atlikti internetu, tuomet iškyla valdininkų santykio su žmogumi klausimas. Amerikoje, jei tave *pasiuntinėja*, tai bent jau tai daro maloniai. Vis tiek ateina laikas, kai tave „priglaudžia“ kokia nors juodaodė ir sako: „*Oh sweethy*, ką tu čia vaikščiosi, aš už tave viską padarysiu.“ O čia Lietuvoje to dažniausiai nė su žiburiu nerasi. Bet tai yra visiškai suprantamas dalykas, nes kiekviena valstybė veikia savaip, turi savus instrumentus ir savą aptarnavimo kultūrą.

Kas mane labai maloniai nustebino Lietuvoje, tai, kad žmonės vieni kitiems yra vis malonesni ir paslaugesni, ypač tokiam neoficialiam lygmenyje. Tą iš tikrųjų matau. Tą smagu matyti ir smagu pačiai tai daryti. Beje, ir Amerikoje pamažu nyksta tas kaimyniškumas, bendruomeniškumas.

Ar sugrįžus teko išgirsti etiketę „amerikonė“, klausimą „ko čia grįžai“ ar kažką panašaus?

Net nežinau, man atrodo, kad niekas to neklausė. Klausia, tai kaip čia toj Lietuvoj? Visiems labai norėjosi gauti patvirtinimą, kad Lietuva nėra niekam tikusi šalis. Žmonės norėjo tokio patvirtinimo ir jį gavo. Nes iš tikrųjų suvoki, kad ir Amerika turi daug problemų. O šiomis dienomis matom, kad tų problemų iškyla vis daugiau ir daugiau. Ne tai, kad vienur žaizdelė prasivėrė, o visas kūnas – viena didelė žaizda. Lietuvoje iš tikrųjų nėra taip blogai. Tikrai yra *fainų*, gerų dalykų. Žmonėms norėjosi sužinoti, kaip ta Lietuva, ar čia galima gyventi? Tai visiems sakiau, kad taip, galima.

Kaip manote, kurie įgūdžiai, patirtys, įgytos gyvenant Amerikoje, praverčia Lietuvoje? Ką stengiatės naudoti, pristatyti kitiems, įvedinėti į savo aplinką?

Tik atvykusi į Lietuvą suvokiau, kad nenoriu prarasti to, ką užgyvenau Amerikoje. Ir dalis tų užgyvenimų yra tiesiog žmogiški kontaktai, žmogiškas ryšys. Į Lietuvą atvažiavau su keliais šleifais. Vienas iš jų buvo jau minėta knyga. Tai buvo ne tik mano asmeninė knyga, bet ir dviejų mano bendradarbių – JAV Lietuvių Bendruomenės Kultūros tarybos narių. Aš tarsi atvažiavau su Amerikos lietuvių užduotimi – išleisti knygą, papasakoti istoriją apie jų bangą, jų kartą, jų išgyvenimus. *Faina* ir tai, kad sugebėjom šią knygą ir anglų kalba išleisti[\[30\]](#).

Kita vertus, labai gražiai sugyvenau su Rekašiais[\[31\]](#). Aldona Rekašienė Lietuvių Fonde atidarė Zenono Rekašiaus[\[32\]](#) fondelį ir paprašė, kad aš jam atstovaučiau

Lietuvoje. Tai jau penktus ar šeštus metus aš esu ta, kuri kreipiasi į Vilniaus universitetą arba Vytauto Didžiojo universitetą ir prašo atrinkti vieną arba du žurnalistiką studijuojančius žmonės, kuriems įteikiame Zenono Rekašiaus 1 000 dolerių premiją. Šiais metais, jau ir Alinos[\[33\]](#) ir Igno[\[34\]](#) Skrupskelių atminimo fondelis kreipėsi į mane su tokiu pat prašymu – atstovauti fondeliui Lietuvoje. Tai dabar esu dviejų fondų atstovė Lietuvoje.

Sigita Šimkuvienė, buvusi JAV Lietuvių Bendruomenės pirmininkė, oficialiai prašė, kad atstovaučiau JAV LB Lietuvoje. Tik tiek, kad jie manęs „neįdarbino“. JAV LB turbūt nelabai nori lipti į Pasaulio Lietuvių Bendruomenės, kuri čia turi labai stiprų atstovavimą, daržą, juk turėti dar ir JAV LB atstovę Lietuvoje gal nėra prasmės. Taigi tarsi turiu pareigas, bet aš nieko neveikiu.

Tai toks bandymas pasitarnauti tuo, kuo galiu. Manimi Amerikos lietuviai tarsi tiki ir pasitiki. Su broliais Dundzilomis[\[35\]](#) gerai sutariu. Antano Dundzilos sūnus Tomas, kai čia buvo atvažiavęs ir rūpinosi tėčio reikalais, žadėjo steigti stipendiją tyrinėjantiems partizaninį judėjimą. Manęs klausė, ar sutikčiau dalyvauti atrankos komisijoje. Kol kas nieko daugiau negirdėjau, nors praėjo gal daugiau nei dveji metai. Tai vis sugrįžta, mane vis prisimena. Gal dėl to, kad kažkokią reputaciją Amerikoje vis dėlto turėjau.

O Lietuvoj, kai ieškojasi darbo, norėjosi, kad tai ką, aš užgyvenau, ką sužinojau Amerikoje, kas man yra įdomu, taptų dalimi mano kasdienio darbo. Taip ir atsitiko.

Esate lietuvių, gyvenusių užsienyje, visuomeninės organizacijos „Sugrįžus“ narė. Kaip ši organizacija atsirado Jūsų gyvenime?

Buvusi „Amerikos lietuvio“ redaktorė Vaiva Ragauskaitė[\[36\]](#), kuri šiuo metu gyvena Kaune, pakvietė mane į susitikimą. Mes kaip tik pas Vidą Bandis[\[37\]](#) rinkomės pasibuvimui, susipažinimui. Ir kažkaip užsikabinau. Pagalvojau, kodėl gi ne. Nes, kaip ir minėjau, socialiniai ryšiai buvo gerokai aptrupėję ir tarsi niekur nedalyvavau. Žinau, kad šita organizacija (narių prasme) yra išgyvenusi labai gražų laiką. Vienu metu susirinkdavo iki šimto žmonių, kartu važiuodavo į renginius. Šiuo metu nesame labai aktyvūs, gal dėl to, kad iš tikrųjų nieko apčiuopiamo ir nedarome – kartas, nuo karto susibėgame, pasikalbame. Viena iš organizacijos užduočių buvo, kad grįžtantieji galėtų kreiptis į mus ir mes pasidalintume informacija ir patirtimi ką,

kur ir kaip daryti. Jei grįžti su vaikais, yra viena istorija, jeigu grįžti vienas – be darbo ar su darbu – kita istorija. Mes visi tą buvom patyrę.

Pozicionuojate save kaip neformalią agentūrą, padedančią grįžusiems, ketinantiems grįžti. Jau keletą metų veikia informacinis portalas „Renkuosi Lietuvą“[\[38\]](#), veiklą vykdomantis vieno langelio principu. Ar kuriant šį projektą, su jumis kaip organizacija, kas nors konsultavosi?

Aš bijau pameluoti. Man atrodo, kad ne, bet reikėtų klausti tuo metu valdyboje buvusių žmonių, nes ne visa informacija pasiekia visus narius. Aš galvočiau, kad ne, nesikonsultavo. Man neteko girdėti, bet nesu tikra.

Labai *faina* yra tai, kad ši organizacija yra tokia tarsi *mieganti*, bet kartais ji ima ir *atsibunda*. Praėjusiais metais pradėjom repetuoti, ketinome dalyvauti Šokių šventėje Filadelfijoje (dėl pandemijos ją nukėlė į 2021 m.). Pasisiuvom tautinius drabužius. Jau du kartus LGUVO „Sugrįžus“ dalyvavo Šokių šventėje, nes viena iš narių yra aistringa tautinių šokių šokėja. Tai ir dabar, kai tik bus galima, grįšim prie repeticijų. Man toks socialinis bendravimas yra labai reikalingas, tiesiog – būtinas. Esame to paties likimo žmonės, išgyvenę panašius dalykus, prisimename tuos pačius dalykus. Gal tuo metu nebuvo pažįstami, bet *trynėmės* toj pačioj geografinėj plotmėj.

Į Lietuvą sugrįžę dipukai savo laiku irgi turėjo panašų klubą, į kurį rinkdavosi. Įdomu, kad ir grįžę „trečiabangiai“ susibūrė.

Kartą per mėnesį, paprastai paskutinį mėnesio ketvirtadienį, mes kur nors susibėgam, tiesiog išgerti, pavalgyti, pasikalbėti. Yra buvę atvejų, kai esam pasikvietę *antrabangių*. Jeigu neklystu, Kęstutis Eidukonis[\[39\]](#) dalyvavo du ar tris kartus, Leonas Narbutis[\[40\]](#) taip pat yra dalyvavęs mūsų susitikimuose. Gal ir dar kas nors tuo metu, kai manęs nebuvo, nes vasaras paprastai praleidžiu Amerikoje dėstytojaudama.

Mano paskutinis klausimas būtų toks, žvelgiant iš Jūsų perspektyvos ir patirties, ką patartumėte svarstantiems apie grįžimą?

Man atrodo, kad čia jokių patarimų negalėtų ir neturėtų būti. Visų pirma žmonės turi pasikalbėti su savimi ir nuspręsti: ar jie nori grįžti ir kodėl nori grįžti, susidėlioti „už“ ir „prieš“. Net jeigu tai yra šeimos neturinčio žmogaus sprendimas, labai daug priklauso, ar žmogus turi darbą, ar neturi, ar susirasti

darbą yra problema, ar ne, ar žino, kur gyvens, ar turi tam tikrą socialinį pamušalą, kad turėtų į ką atsiremti tuo metu, kai negera. Svarbu apsvarstyti, kas sieja su paliekamais žmonėmis, šalimi, ar kažkas taip stipriai pasikeitė, kad save matai tik kitoje šalyje. Ir egzistuoja ta Lietuvos nostalgija, kuri kas keleri metai vis paaštrėja. Ir daug žmonių vieną dieną ima ir pusiau nesąmoningai nusprendžia: dabar arba niekada ir nesigręžioja atgal. Tai tų istorijų yra be galo daug.

Nesu iš tų, kurie sako, kad, jeigu sugrįžai, tai visam laikui. Aš manau, kad reemigracija, pakartotinė emigracija yra labai normalus dalykas. Daug žmonių taip daro. Gal net jau nekalbame apie emigraciją, galbūt tai tiesiog – keliavimas, migracija. Gyveni keletą metų vienur, tada atsiranda galimybė kitur arba pamatai, kad kažkas neišsipildė, kažkas netiko ir renkiesi kitą šalį. Iš vienos pusės tas, kuris yra paragavęs migranto duonos, gali jos ilgėtis – tam tikros romantikos ar nuotykių tikrai yra, užkariaujant naujas kultūras ir erdves. Iš kitos pusės, yra žmonių, kurie *atsikanda* tos migranto duonos ir jiems daugiau jos nereikia.

Miela Dalia, labai ačiū Jums už pokalbį.

[1] *Draugas* – JAV lietuvių krikščioniškos krypties dienraštis, leidžiamas nuo 1909 m.

[2] Violeta Kelertienė (g. 1942) – literatūros tyrinėtoja, daktarė. Nuo 1984 m. [Ilinojaus universitete Čikagoje](#) dėstė lietuvių kalbą ir literatūrą, nuo 1993 m. PLB Lituanistikos katedros UIC vedėja. Nuo 1988 m. [Lituanistikos instituto](#) pirmininkė. Nuo 1997 m. žurnalo [Metmenys](#) (iki 2006 m. su [R. Šilbajoriu](#)), nuo 1999 m. žurnalo [Lituanus](#) redaktorė.

[3] Pasaulio Lietuvių Bendruomenės Lituanistikos katedra Ilinojaus universitete Čikagoje, arba PLB Lituanistikos katedra, veikianti nuo 1984 m. Įsteigta 1981 m., kai PLB su Ilinojaus universitetu pasirašė sutartį, pagal kurią nutarta įsteigti Lituanistikos katedrą. Steigėjai kėlė tikslą įtvirtinti lituanistiką kaip akademinę discipliną laisvame pasaulyje ir padėti lietuvių kilmės studentams siekti universitetinio išsilavinimo. Įkūrus Lituanistikos katedrą, įsteigtos magistrantūros ir doktorantūros studijos. 1990 m. katedros steigimo sutartis buvo papildyta teiginiu, kad katedra veiks amžinai, kad ir koks būtų jos aspirantų (studentų, siekiančių magistro ir daktaro laipsnio) skaičius. 2009 m. Ilinojaus universiteto vadovybė uždarė katedros magistrantūros ir doktorantūros programas. Vedėjai: Bronius Vaškelis (1984–1992), Violeta Kelertienė

(1993–2008), Giedrius Subačius (nuo 2009 m.).

[4] Lietuvių Fondas (LF) – 1962 m. įsteigta, Ilinojaus valstijoje, JAV, įregistruota savarankiška pelno nesiekianti korporacija, kurios tikslas remti lituanistinę švietimą, kultūrą, jaunimą, lietuviškos veiklos centrus, vadovėlių ir knygų leidimą.

[5] Pasaulio Lietuvių Bendruomenė (PLB) – lietuvius visame pasaulyje vienijanti visuomeninė nepolitinė organizacija.

[6] Bronius Vaškelis (g. 1922) – teatrologas, literatūrologas, profesorius, Vytauto Didžiojo universiteto rektorius (1993–1996). 1984–1992 m. dirbo PLB Lituanistikos katedros UIC vedėju.

[7] 1990–2008 m. Katedroje studijavo ar lankėsi daugiau nei 50 mokslininkų iš Lietuvos, stažavosi 21 mokslininkas, studijavo 18 studentų.

[8] Dalia Stakytė Anysienė (g. 1939) – inžinierė, buvusi JAV lietuvių organizacijos „Vaiko vartai į mokslą“ tarybos pirmininkė, Jungtinių Amerikos Valstijų lietuvių visuomenės veikėja.

[9] Jurgis Arvydas Anysas (g. 1934) – chemikas, Mažosios Lietuvos Fondo valdybos pirmininkas (2001–2004 m.), Jungtinių Amerikos Valstijų lietuvių visuomenės veikėjas.

[10] Kelertienė.

[11] *Lituanus* – akademinis žurnalas anglų kalba, leidžiamas JAV lietuvių nuo 1954 m.

[12] *Metmenys* – JAV lietuvių 1959–2006 m. leistas literatūros, meno, sociologijos ir politikos (kūrybos ir analizės) žurnalas.

[13] „Santaros–Šviesos“ federacija – liberalios krypties lietuvių išeivių organizacija. Federacija susikūrė 1957 m. JAV, susijungus 1947 m. Tiubingene įkurtam akademinio jaunimo, studijavusio Tiubingeno universitete, sambūriui „Šviesa“ ir 1954 m. JAV įkurtai liberalinio jaunimo organizacijai „Santara“.

[14] Balzeko muziejus – Balzeko lietuvių kultūros muziejus nuo 1966 m. veikia Čikagoje, JAV. Įkūrėjas – Stenlis Balzekas jaunesnysis.

- [15] Richard Joseph Durbin (g. 1944) – JAV senatorius iš Ilinojaus, atstovaujantis Demokratų partijai.
- [16] Saris – tradicinis moterų apdaras Pietų Azijos šalyse.
- [17] *Akiračiai* – JAV lietuvių atviro žodžio mėnraštis, ėjęs 1968–2005 m. JAV, 2005–2010 m. – Lietuvoje.
- [18] *Amerikos lietuvis* – savaitraštis, leistas taip vadinamosios trečiosios emigracijos bangos JAV atstovų. 2000–2016 m. ėjo popieriniu formatu, nuo 2016 m. leidžiamas kaip tinklaraštis.
- [19] Danutė Bindokienė (g. 1932) – žurnalistė, rašytoja, redaktorė. 1992–2007 m. dienraščio *Draugas* vyr. redaktorė.
- [20] Saulius Kuprys – advokatas, ilgametis JAV lietuvių politinės organizacijos „Amerikos Lietuvių Taryba“ pirmininkas (nuo 2000 m.), aktyvus JAV LB veikėjas.
- [21] Grynoriai – XIX a. antroje pusėje – XX a. pradžioje į JAV atvykę lietuviai ir jų palikuonys. Ši imigracijos į JAV banga vadinama *pirmąja*.
- [22] Dipukai – taip šnekamojoje kalboje vadinami II pasaulinio karo pabaigoje iš Lietuvos pasitraukusieji, kurie pokario metus praleido išvietintųjų asmenų (displaced persons) stovyklose Vokietijoje ir Austrijoje. Ši imigracijos į JAV banga vadinama *antrąja*.
- [23] Trečiabangiai – į JAV atvykę po Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo (1990 m.) ar net keletą metų anksčiau. Ši imigracijos į JAV banga vadinama *trečiąja*, o jos atstovai *trečiabangiais, tarybukais, sovietukais*.
- [24] www.bernardinai.lt
- [25] „Žalia korta“.
- [26] Bar arba bat micva – žydų iniciacijos ritualas. Pagal judėjų įstatymus visi žydų berniukai ir mergaitės, sulaukę brandos amžiaus (berniukai – 13 metų, mergaitės – 12 arba 13 metų), tampa atsakingi už savo veiksmus.
- [27] *Manėm, kad greit grįšim: 18 pokalbių apie pasitraukimą į Vakarus 1940–1944 m.* Sudarytojos ir įvadinių straipsnių autorės: Laima Petrauskaitė

VanderStoep, Dalia Stakytė Anyšienė, Dalia Cidzikaitė. Vilnius: Aukso žuvis, 2014.

[28] Giedrius Subačius (g. 1960) – filologas, nuo 1994 m. Ilinojaus universiteto Čikagoje profesorius.

[29] Upton Sinclair, *Džiunglės*, Vilnius: Aukso žuvis, 2012.

[30] *We Thought We'd Be Back Soon: 18 stories of refugees, 1940-1944*. Selected and edited by Dalia Stakė Anyšas, Dalia Cidzikaitė, Laima Petrauskas Vanderstoep, Vilnius: Aukso žuvis, 2017.

[31] Prof. Zenonas Rekašius, Aldona Rekašienė.

[32] Zenonas Rekašius (1928–2011) – JAV lietuvių išeivijos žurnalistas, vienas iš liberalios minties mėnraščio „Akiračiai“ įkūrėjų ir redaktorių, aktyvus „Santaros-Šviesos“ veikėjas, Lietuvos puoselėtojas ir patriotas.

[33] Alina Skrupskelienė (1904–1994) – pedagogė, ateitininkė. 1979 m. atliko didžiulį darbą sudarydama ir redaguodama lietuvių rašytojų antologiją anglų kalba *Lithuanian Writers in the West*. 1980–1985 m. kartu su Česlovu Grincevičiumi parengė ir suredagavo šešis Juozo Brazaičio raštų tomus, išvertė savo vyro Igno Skrupskelio disertaciją iš vokiečių į lietuvių kalbą.

[34] Ignas Skrupskelis (1903–1943) – ateitininkas, žurnalistas. Nuo 1934 m. redagavo žurnalą *Židinys*, nuo 1936 m. dirbo dienraščio *XX amžius* redakcijos kolektyve. Po 3 metų Skrupskelis tapo šio dienraščio vyriausiu redaktoriumi ir dirbo juo iki pat sovietų okupacijos.

[35] Antanas Dundzila (1932–2015) – JAV lietuvių inžinierius informatikas, publicistas, redaktorius, skautas.

[36] Vaiva Ragauskaitė – Čikagoje leisto savaitraščio „Amerikos lietuviai“ redaktorė (nuo 2001 m.).

[37] Vida Bandis (g. 1934) – PLB atstovė Lietuvoje, Almos Adamkienės fondo ir „Rotary International Vilnius“ klubo valdybos narė.

[38] <https://www.renkuosilietuva.lt>

[39] Kęstutis Eidukonis – istorikas, visuomenininkas, ekonomistas,

pulkininkas leitenantas.

[40] Leonas Narbutis (g. 1938) – Lietuvių Fondo (JAV) atstovas Lietuvoje.

Interviu skelbtas: <https://blog.lnb.lt/lituanistika>